

Lesarin fær kensluna av apokalypto, og at hetta er fyrirboðan um ræðuligar hendingar fyrri framman.

Fyri at lesarin skal kunnast við útsjóndina hjá Peder Børresen, brúkar hövundurin ta snildina, at skiparin gevur prestinum eitt bræv, sum er ætlað fútanum. Brævið sigur í stuttum søgna hjá honum, at hann kennir miklar menn - Peder Schumacher er ein - men at honum dárar væl tað váta slagið, at hann í summum hevur høgur tankar um seg sjálvan og ikki víkir fyrri hvørgjum sum helst. Um útsjóndina stendur, at hann er »en gammel mand på over fyrretve år og ganske lav og bred af vækst og med et rødt og håret og meget hæsligt vædderhoved og glubsk og ilter i blikket som en panter«.

Onkur hevur viljað havt hesa mynd til at vera meinlfk Tróna í Gøtu, sum hann er lýstur í einari av týðingunum av Føroyingasøgu, og at tað skal vera ábending um, at Børresen eins og Trónur berjist ímóti fremmandum valdi. Hetta tykist mær rættliga ósannlíkt, tí tað sum víkur frá ímillum hesar persónar er so ómetaliga nógv meiri, enn tað líta sum líkist. Tá ið tað kemur til útsjóndina, tykist tað mær rímiligari, at William Heinesen sum ikki einaferð hevur havt pápan í huganum. Tað vita vit, hann hevði, tá ið hann lýsti sparikassastjóran Ankersen, og hann er rættliga líkur Peder Børresen.

Skrisivjúka

Fyri at tann nógvá skrivining hjá prestinum ikki skal vera burturvið, er skaldsøgan sett saman av brøvum - til Jonas - og dagbók - til harra Peder sjálvan. Harumframt nevnið hann fleiri ferðir sína »skrive-inclination«, sum er versnað við árunum, og hann ger vart við, at hann skrivar líka so nógv fyrri sína egnu skyld sum fyrri Jonasar. Styrkin í dagbókslýsingunum er tað inniliga, at lesarin kemur tí skrivandi so nær.

(Dagbókskaldsøgan er ikki óvanlig í europeiskum bókmentum, t.d. Blicher »En Landsbydegns Dagbog«). Men í »Det gode Håb« eru dagbóksbrotini bara partur av eini brævasaldsøga, sum hevur tað við sær, at tær einstøku frásagnirnar verða avrundaðar, tí tað bara verður skrivað, tá ið nakað er at fortelja.

Brævasaldsøgan blómaði í europeiskum bókmentum í 1700-árunum - gitnar eru eitt nú Samuel Richardson »Pamela« 1740 og Goethe »Die Leiden des jungen Werthers« 1774 - og William Heinesen segði frá, at honum dámdi so óalmindiliga væl skaldsøgur frá nettup hesum skeiði. Men tað er púra greitt, at tilíkar bókur eru ikki sørt tilgjórdar, og fyrri at fáa lesaran at gloypa bygnaðinum 200 ár seinni, ger føroyski hövundurin frá byrjan greiði fyrri honum. So er leyst og líbúgt at fara undir bókina uttan at hugsa meiri um, hvussu hon er sett saman.

Gandur og kúgan

Harra Peder uppdragar skjótt, at hvat pátrúgv og gandi viðvíkur, er hann komin til ta svartastu miðöld. Fólk trúgva upp á hvat

sum helst, eisini fleiri av landsins fremstu monnum við próstinum á odda. Meir at siga av tilvild fær Peder Børresen skjótt orð á sær, at hann dugir meira enn at mata seg, og hóast hetta líkar honum illa og ger onkran óvundsjúkan, so er tað honum ein hjálpi í summum fóm, tá ið hann vil hava sín vilja.

Men pátrúgvinn er meira eitt sjúkutekin enn sjúkan sjálv, sum er ein blandingur av trælkan og vánaligum korum yvirhøvur. 17. öld var um alt Europa ein niðurgangstíð við kríggjum og hungursárum, og hóast kríggini kanska ikki beinleiðis raktu Føroyar, so merktust avleiðingarnar. Hartil vóru nógv fellis-ár í øldini, og embætismenninir speglaðu sína tíð við sjálvsøkni og hardskapi.

Christopher von Gabel hevur fingið Føroyar í len, og ovasti maður í oyggjunum er fútin Hindskou, sum ger sitt físta at ríka seg upp. Á skansanum er búrkoppurin Claus Cattopp kommandantur, og hann fer við fólkum sum honum hóvar og neyðtekur tær gentur, sum ikki eftirlíka honum. Harra Peder fær frá fyrstu byrjan stíki til hesar menn, og við seg sjálvan sigur hann við fútanum í huga: »thi det er uomvistelig, at min vej må gå på tværs av hans«. Kortini hevur hann eisini stundum vírding fyrri honum, tí hann eisini hevur aðrar eginleikar. Tað eyðkennir skaldsøguna, at persónarnir ikki eru eintýddir, men hava bæði góð og vánalig bríði.

Tey, sum serliga fáa toyggjð frá myndugleikunum, eru havnarfólk, og við komuna til Føroya sigur skiparin við harra Peder: »Her i Havnen [...] bor kun øvrigheden og handelsens folk og milliteret og de fattige og spedalske, og så skarnet«. Frá próstinum hoyrir hann løtu seinni somu søgu:

»Thi indbyggerne var, som han sagde, af naturen såre vransindede folk, ulydige og vankundige, urenlige og superstøse og altid fulde af klagemål, og dertil særdeles utaknemmelige folk, som blot vilde nyde og aldrig yde, og som hellere fjøtjede omkring som landstrygere og betlede hos bønder og præster end de tog sig ærligt arbejde for. Således, sagde provsten, var den trøstesløse ånd, der rådede i denne lammentende og knurrende by, og således havde det været fra alderstid, men aldrig så slemt som nu«.

Havnarfólk eiga ongan góðan og so slettis ikki á tingi, sum er mannað av bygdamonnum. Hesir vilja eins og yvirvöldin vera við, at í Havnini býr bara pakk og útskot, og hóast teir ikki hava høgur tankar um embætismennin, so kemur tað ikki upp á tal at hjálpa havnamonnum. Tað er týðuliga eitt hjartamál hjá William Heinesen at verja síni gjøgnum øldir líta farnu býarfólk. (Jørgen-Frantz Jacobsen ger tað sama í »Barbaru« og í fleiri greinum).

Imitatio Christi

Umframt sjúkur og fátækradømi so er tann størsta plágan arbeiðið upp á skansan, og hesum ræður Cattopp fyrri. Hann er harðrøður og dárar væl, tá

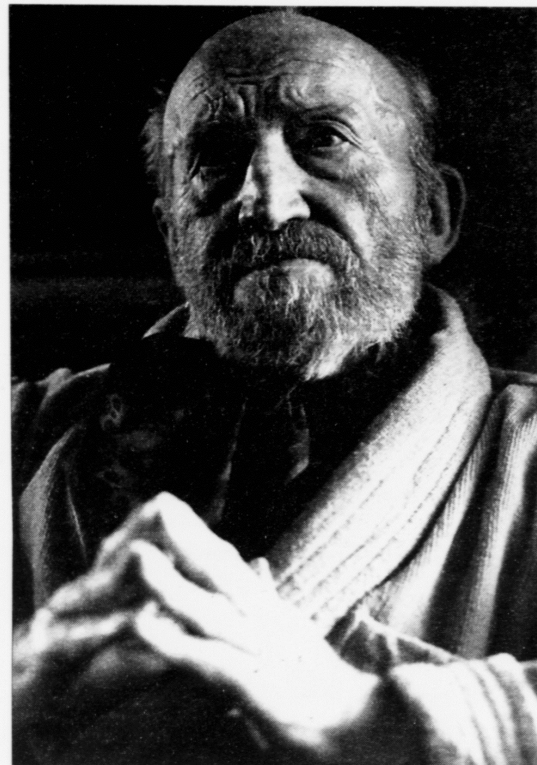
ið undirmenninir sláa dúgliga. Frammalaga í søguni hoyrir Peder Børresen ræðusøgur um fólk, sum eru bukaði í hel ella vorðin krypil fyrri lívið. Hann ger av, at hann vil savna vitnisburðar saman og skriva eitt klagumál og senda tað til Keymannahavnar. Hann er greiður yvir, at gablammenninir hava eftirlit við øllum, sum fer av landinum, men hann roknar við at tað onkursvegna fer at lukkast honum.

Men fyribils má harra Peder

frlýndi og intellektuellum forleika, at tað eru akkurat hesir harrar, honum dárar best. Hann kundi jú havt valt onkrar svartskygdar protestantar.

Góðskan sigur?

Í tráð við omanfyreivendu harrar ber harra Peder meira enn einaferð við, hvat góðska er, og hvønn týðning hon hevur: »Ja, selv om godheden ikke fører til et vitterligt synligt resultat, så er alene dens tilstedeværelse blandt mennesker en livsens nærnde

sum leitaði sær ideologiska styrki í marxismuni, á sama hátt sum Peder Børresen fær hana úr Bíbliuni. Var nakar ein ótrotyttiligur stríðsmaður á fólð, so var tað Hans Kirk.

Tað lukkast harra Peder at fáa klaguna av landinum, og eina tíð seinni kemur krígsskipið Fredericus Tertius við Balkenov admirali at kanna klaguna, sum er komin væl við hjá figgindum Gabels. Tað er sostatt ikki fyrri at hjálpa hvørki harra Peder ella føroyingum, at teir vilja leggja seg út í viðurskiftini, men fyrri at fella Gabel.

Á einum stak spennandi lýstum tingfundi lukkast tað at enda at fáa føroyingar at standa saman um eina klagu av viðurskiftunum, og Balkenov fer niður við henni. Fútin fer við, so hann kann verja seg. Ímeðan ræður kommandanturin, og hann er ørari enn nakrantíð. Úrslitið er uppreistur, bál og deyði hjá bæði góðum og ringum, men tá ið avtornar eru nýggir mans komnir í at kalla øll stov, og Peder Børresen veit við sjálvum sær, at hann hevur funnið sín stað á fólð.

Loyndarfull allegori

Sum í fleiri øðrum av skaldsøgnum hjá hövundinum er hjálparfólk uttanifr við í spælinum. Hevði Peder Børresen ikki frá lestrartíðini kent Peder Schumacher, og hevði hesin ikki verið argasti figgindi Gabels, so hevði ein klaga frá einum presti, sum er bæði illur í sær og vátligur ikki havt ein kjans.

Eitt annað, sum eisini gongur aftur frá bæði »Noatun« og »De fortabte Spillemand«, er dreymurin um at finna ein skatt. Í »Det gode Håb« finnur gravarin Faramod í fjøruni eitt skrin við einum dýrabærum hálspýði. Harra Peder biður hann fyrri Guds sakir ikki vísa nøkrum tað, og alla skaldsøguna á tamb biður lesarin eftir, at hesin gripur skal fáa onkran týðning í søguhopi. Tað fær hann ongantíð, og tað rennur fram fyrri teg, um hetta er ein leivd av onkrari ætlan, sum ávegis tann langa skapanarteynin er vorðin til einkis.

»Det gode Håb« er søgulig skaldsøga, og sovorðnar siga eisini søgna, um tað skeið tær eru skrivaðar. Nútíman hugsanarháttur kemur t.d. fyrri í hesi mynd av kommandantin Cattopp: »Visselig har han et koldsindigt og tvært hjerte og ikke mere forstand end en tumpet pøg, men er dog intet mere umenneskelig og ufattelig monstrum end så mange andre militæriske mænd, når de, deres pligt og løfte tro, blindt parerer de ordre, de får af deres foresatte, hvorved de mener sig for eget ansvar aflastede«. Her hoyrist eitt ekkó av rættargongdunum í Nürnberg aftan á 2. veraldarbardaga.

Summi bókmentafólk vilja vera við, at »Det gode Håb« er høvuðsverkið hjá William Heinesen. Tað haldi eg ikki, men hon er spennandi og hugfugandi, og tú lesur teg beint tvørtur ígjøgnum hana. Tú kanst siga, at William Heinesen her sameinir ta dramatisku skaldsøguna við eina allegori upp á kúging og mergsgúvging av hjálðum.

finna seg í, at embætismenninir liva og láta, sum teimum lýstir og sjálvur ferðast hann sum ein annar Kristus millum tey vesaliga og forfjónaðu. Hann roynir at hjálpa, har hann kann, men er illstintur og dárar at smakka sær á, so viðhvørt ger hann ilt verri.

Ugga og vón leitar hann sær í natúrini og í bókum eftir Augustin, Cusanus, Erasmus og Montaigne. Augustin (354-430) er rómverskur kirkjufaðir og tann størsti teologurin í frumkirkjuni. Cusanus (1401-1464) var á mongum økjum kirkjuformator og tann fyrsti sum í miðöld segði, at jørðin mól um sólina. Erasmus (1466-1536) var eisini kirkjuformator og gitin humanistur, meðan Montaigne (1533-1592) er filosofur og hövundur frá renesansuni.

Tað sigur ikki einki um Peder Børresen, at hann umframt Bíbliuna hevur hesar humanistisku varðar í heimsbókmentum sum fyrmyndir. Tað boðar frá

og forfriskende kilde, thi det er dog den, der gør et menneske til menneske, skabt i Guds lignelse!«

Í hugleiðingum, sum William Heinesen gjørdi sær framman undan útgávu av »Det gode Håb« skrivar hann: »Uden en vis ballast af håb lader menneskelivet sig nu engang ikke leve, og den megen håbløshed og fortvivlelse i vor tid udskær, som naturligt er, den menneskelige selvopholdelsesdrift, hvilket giver sig udslag i protestbevægelser, der fører håb og vilje til positiv handling i deres skjold«.

Góðskan í sjálvum sær er ein aðaltáttur í skaldsøguni, men smuleiðis at tú skalt stríðast fyrri henni. Harra Peder sigur seg vera samdan við Bræv Jákups: »Men vilt tú vita, fákunna menneskja, at trúgvinn er ónýtt uttan gerningar?« (2.20). Hetta sampakkar eisini væl við, at hövundurin segði seg hava roynt at mynda lýndi hjá prestinum eftir vinmanninum Hans Kirk,